

УДК 371.14+316.485

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО ПІДХОДУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ВЧИТЕЛЯ ЗАСОБАМИ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ

Мармаза О.І., Горовенко О.А.

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

Стаття присвячена актуалізації проблеми застосування програмно-цільового підходу для формування іміджу вчителя засобами самопрезентації. У статті розкрито сутність програмно-цільового підходу та проектування, обґрунтовано доцільність розробки цільових програм, що створюють сприятливі умови для самопрезентації вчителя, окреслено зміст діяльності з формування іміджу вчителя за розділами програми.

Ключові слова: програмно-цільовий підхід, проектування, особистісно-професійний імідж, самопрезентація.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ПРОГРАММНО-ЦЕЛЕВОГО ПОДХОДА ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ИМИДЖА УЧИТЕЛЯ СРЕДСТВАМИ САМОПРЕЗЕНТАЦИИ

Мармаза А.И., Горовенко О.А.

Статья посвящена актуализации проблемы применения программно-целевого подхода для формирования имиджа учителя средствами самопрезентации. В статье раскрыта сущность программно-целевого подхода и проектирования, целесообразность разработки целевых программ, которые создают благоприятные условия для самопрезентации учителя, очерчено содержание деятельности по формированию имиджа учителя по разделам программы.

Ключевые слова: программно-целевой подход, проектирование, личностно-профессиональный имидж, самопрезентация.

USING OF POSSIBILITIES OF TARGET-PLANNING APPROACH FOR FORMING TEACHER'S IMAGE BY FACILITIES OF SELF-PRESENTATION

Marmaza O.I., Gorovenko O.A.

The article is devoted actualization of using of target-planning approach for forming teacher's image by facilities of self-presentation. The concept of target-planning approach and projection is exposed in the article, expediency of target program is grounded, which make favorable conditions for teacher's self-presentation.

Key words: target-planning approach, projection, personality professional image, self-presentation.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими завданнями. Реалії повсякдення вимагають нового ставлення до традиційного іміджу вчителя загальноосвітнього навчального закладу. Як особистість педагог має певні життєві цінності та потреби, що ґрунтуються на соціальних нормах, ідеалах, моралі суспільства. У Законі України «Про освіту» висуваються вимоги до професіоналізму вчителя, який повинен постійно підвищувати свій професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру. У Національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті зазначається, що необхідно забезпечувати умови для розвитку, самоствердження й самореалізації особистості протягом життя.

Діяльність учителя, маючи публічний характер, висуває особливі вимоги до такого професійного вміння, як самопрезентація. Проблематика самопрезентації в ході історичного розвитку й формування психолого-педагогічної науки досліджувалася в контексті різних теорій. Дослідження самопрезентації стосуються здебільшого вивчення різних стратегій і психотехніки самопрезентації. Відомостей щодо технології проектування, тобто розробки основних напрямів, умов, концепцій, моделей, засобів, змісту самопрезентації, характеру зв'язку особистісно-професійних характеристик і ефективності самопрезентації в науковій літературі замало.

Мета статті полягає в актуалізації проблеми застосування програмно-цільового підходу для самопрезентації вчителя. Головним

завданням є виокремлення розділів та етапів програми формування особистісно-професійного іміджу вчителя засобами самопрезентації з наданням їх короткої характеристики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Програмно-цільовий підхід отримав комплексне наукове осмислення з найрізноманітніших позицій і напрямів. Аналіз наукової літератури засвідчив, що наука управління проектами ґрунтується на теорії визнаних класиків менеджменту Ф. Тейлора, Ф. Гілбрета, А. Файоля. У процесі теоретичного аналізу проблеми формування особистісно-професійного іміджу засобами самопрезентації нами були враховані науково-практичні розробки з використання програмно-цільового підходу в сучасній політиці та економіці, описані в працях В. Видяпіна, Д. Джеймсона, Ю. Казанського, Р. Кемпбела, М. Копилова, О. Рудневої, В. Тамбовцева та ін.

Багато досліджень пов'язано із проблемами проектування й технологізації освітнього процесу (праці В. Беспалько, В. Безрукової, В. Жукова, В. Радіонова, В. Соколова та ін.).

Погляд на управління проектами, який представлений у працях В. Воропаєва, В. Буркова, Ю. Громико, О. Мармази, О. Моїсеєва, Д. Новікова, О. Новікова, В. Шапіро, відображає різні методологічні аспекти управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Програмно-цільовий підхід до вирішення проблеми покращення іміджу вчителя засобами самопрезентації найбільш глибоко й послідовно виявляється в розробці відповідної програми, що надає можливість вирішення багатьох завдань, яке виникають у різних сферах діяльності вчителя, керівника, учнів, батьків, закладу освіти в цілому та так чи інакше пов'язані з особистісно-професійним іміджем учителя.

Програмно-цільовий підхід дає можливість об'єднати наявні ресурси (сформованість матеріально-технічної бази, кадрове, навчально-методичне та фінансове забезпечення, взаємини учасників навчально-виховного процесу тощо) і не лише поодинокими методами в системі науково-методичної роботи навчального закладу, а й у загальній діяльності освітньої установи впливати на зростання рівня іміджу вчителя.

Програмно-цільове управління можна представити як інтеграцію цілей, задач та відповідних кроків проектування. Термін «проектуван-

ня» розглядається як «спеціальна, концептуально зумовлена та технологічно забезпечена діяльність щодо створення образу бажаної у майбутньому системи» [2, с. 32]. Мета проектування полягає у створенні нової моделі діяльності відповідно до нових цілей, задач, змісту, спираючись на технології планування, прогнозування та моделювання.

Зауважимо, що в теорії управління розглядаються різні класифікації проектів, які будуються за різними показниками: за рівнем проекту, за його масштабом, спрямованістю, галуззю реалізації, якістю виконання, обмеженістю ресурсів, учасниками тощо.

Так, Д. Новіков розглядає у своїх роботах такі типи проектів: корпоративні проекти та програми; портфелі проектів; організаційні проекти; освітні проекти; наукові проекти; інноваційні проекти; проекти в мережевих організаціях; регіональні проекти [5].

За класифікацією, запропонованою В. Воропаєвою та М. Шейнбергом, виділяються проекти різних типів і видів. А саме:

Класи проектів: монопроекти, мультипроекти та мегапроекти.

Типи проектів: соціальні, економічні, організаційні, технічні, змішані.

Види проектів: навчально-освітні, дослідницькі, інноваційні, інвестиційні, комбіновані.

О. Мармаза подає класифікацію проектів за:

- рівнем розробки та реалізації (малий проект (шкільний); метапроект (міжшкільний, районний, обласний); мегапроект (міжобласний, усеукраїнський, міжнародний));

- терміном реалізації (короткотерміновий (оперативний), тактичний; довготерміновий (стратегічний));

- змістом (управлінський; дидактичний; виховний; рекламний; маркетинговий; технічний; комплексний) [2, с.34].

Також дослідники класифікують проекти за строками реалізації: короткочасні (1-2роки), середньострокові (3-5 років), довгострокові (більше 5 років).

Основними формами проектної діяльності є програми. Програма – це система діяльності з чітко визначеними цілями, завданнями, прогнозованими результатами, яка збалансована із кадровими та іншими умовами, наявними ресурсами й невикористаними резервами [3, с. 361].

Основою методики реалізації педагогічних умов самопрезентації програма формування особистісно-професійного іміджу вчителя в системі науково-методичної роботи загальноосвітнього навчального закладу.

Програма з формування особистісно-професійного іміджу вчителів дозволяє створити умови для самопрезентації кожного. Вона повинна ґрунтуватись на чітких цілях розвитку професійних та особистісних якостей вчителів, мати систему завдань відповідно до цілей, містити план діяльності (заходи) щодо формування позитивного іміджу вчителів навчального закладу.

О. Моїсєєв виокремив три етапи розробки програми, а саме:

1. Підготовчий етап.
2. Основний етап – етап розробки програми.
3. Етап експертизи, підбиття підсумків і прийняття рішень щодо її впровадження [4].

О. Мармаза розкриває такі етапи розробки програми:

1. Аналіз та оцінка реальних результатів діяльності: аналітичне занурення, формування банку даних.

2. Проектування: створення матриць потенційно можливих змін, формування стратегічної команди.

3. Конструктивно-модельючий: вибір напрямів змін, формулювання стратегічних цілей, конкретизація стратегії діяльності концептуальними ідеями; визначення необхідних умов та ресурсів [2, с. 42].

Реалізація розробленої нами комплексно-цільової програми передбачає такі етапи: інформаційно-аналітичний, планово-прогностичний, організаційно-змістовний, регулятивно-корекційний.

Перший етап – інформаційно-аналітичний – передбачав діагностику рівнів сформованості особистісно-професійного іміджу вчителя та пов'язаний із виявленням первісного рівня сформованості особистісно-професійного іміджу педагога як мотиваційно-ціннісних ставлень у різних соціальних педагогічних системах і визначенням рівня організації науково-методичної роботи навчального закладу щодо формування особистісно-професійного іміджу вчителів засобами самопрезентації; зі збагаченням уявлень учителів про зміст та значущість іміджу, стратегію його формування, умови та технології підтримки іміджу. З огляду на свій рівень особистісно-професійного іміджу учителі аналізували

власну професійну підготовку, систему ставлень, систему цінностей, цілей і планували шляхи подальшого професійного вдосконалення.

Завданнями першого етапу впровадження педагогічних умов було визначення ставлення вчителів до місця й ролі особистісно-професійного іміджу в системі педагогічної діяльності; створення системи моніторингу особистісно-професійного іміджу, мотивація педагогів до підвищення рівня особистісно-професійного іміджу засобами самопрезентації.

Логічним продовженням були наступні два – планово-прогностичний та організаційно-змістовий – етапи. Ці етапи передбачали трансформацію особистісно-професійного іміджу вчителів засобом упровадження програми в систему науково-методичної роботи навчального закладу.

Останній етап – регулятивно-корекційний – це етап регуляції й корекції особистісно-професійного іміджу вчителів. Він включав діагностику і самодіагностику рівня особистісно-професійного іміджу вчителів, прогнозування подальшого його формування, моніторинг особистісно-професійного іміджу за період експерименту, вивчення якості створених умов для самопрезентації вчителів.

На всіх етапах здійснювався моніторинг ефективності впливу створених умов на рівень особистісно-професійного іміджу.

Відповідно до визначених нами компонентів професійно-особистісного іміджу вчителя план діяльності складався із чотирьох розділів:

Формування мотиваційно-ціннісного компонента іміджу вчителя.

Формування компетентнісного компонента іміджу вчителя.

Формування діяльнісного компонента іміджу вчителя.

Формування комунікативного компонента іміджу вчителя.

Реалізація розділів програми з формування особистісно-професійного іміджу вчителя загальноосвітнього навчального закладу засобами самопрезентації відбувалася через проведення низки різноманітних заходів у системі науково-методичної роботи. Усі заходи, а їх відповідно до етапів реалізації педагогічних умов можна за змістом об'єднати в інформаційно-аналітичні, планово-прогностичні, організаційно-змістові (творчі) та регулятивно-корекційні, мали відповідне змістовне навантаження.

Так, на інформаційно-аналітичному етапі використовувалися здебільшого заходи діагностичного характеру. Анкетування, опитування, бесіди, тестування, відвідування уроків, аналіз шкільної документації були спрямовані на встановлення вихідного стану реалізації вчителем його професійних функцій; наявного рівня вмотивованості вчителів до здійснення ними педагогічної діяльності; з'ясування існуючої системи цінностей педагогів; наявного рівня сформованості комунікативних знань, умінь і навичок; визначення цілей діяльності кожного окремого педагога й педагогічного колективу в цілому і приведення цих цілей у відповідність. Частина заходів була спрямована на виявлення основних існуючих напрямів науково-методичної роботи школи щодо ліквідації прогалин у діяльності педагогів: індивідуальні співбесіди з учителями, спостереження за діяльністю педагогів, розробка діагностичних карт діяльності, відвідування уроків і позакласних заходів тощо.

На планово-прогностичному та організаційно-змістовому етапах реалізації програми нами реалізувався комплекс заходів, спрямованих на безпосередню трансформацію та підвищення рівня особистісно-професійного іміджу вчителів. Система заходів вибудовувалася відповідно до результатів, отриманих на інформаційно-аналітичному етапі програми. Створення творчих та проблемних груп, постійно діючих педагогічних майстерень; проведення педагогічних рад, засідань круглих столів, майстер-класів, семінарів, конференцій тощо мали на меті висвітлення проблем і перспектив подальшого розвитку та вдосконалення особистісно-професійного іміджу.

Регулятивно-корекційний етап передбачав перш за все встановлення приросту в рівні особистісно-професійного іміджу вчителів і його окремих компонентів на кінець експерименту; визначення тих факторів, які найбільше вплинули на розвиток особистісно-професійного іміджу педагогів. Для цього були проведені опитування вчителів, учнів, батьків експериментальних шкіл та проведена педагогічна конференція «Фактори позитивного впливу на зміну рівня особистісно-професійного іміджу вчителя».

Кожен із розділів програми дозволив упорядкувати сумісну діяльність керівників та вчителів щодо формування особистісно-професійного іміджу вчителя та створити реальні умови в навчальному закладі для самопрезентації.

Так, завданнями мотиваційно-ціннісного розділу програми були: визначити наявний рівень умотивованості вчителів щодо виконання професійно-педагогічної діяльності, сформувати позитивну мотивацію вчителів до набуття знань щодо іміджу педагога та впливу самопрезентації на результати педагогічної діяльності.

Відповідно на інформаційно-аналітичному етапі проводились: опитування вчителів із метою вивчення їх професійних потреб і мотивів; анкетування на аналіз трудової поведінки, якісну працю; самодіагностика існуючого рівня особистісно-професійного іміджу; бесіди з учителями щодо прийняття ними рішень стосовно власного життєвого шляху й професійного розвитку, покращення власного іміджу; ініціювання проблеми «кризи компетентності»; стимулювання самопрезентаційної діяльності. Планово-прогностичний та організаційно-змістовий етапи містили наступні заходи: проведення рольової гри «Ціннісні орієнтації в діяльності педагога»; проведення засідань педагогічних рад «Мотивація діяльності – крок до професійного успіху й самореалізації вчителя», «Самотивація до набуття знань про особистісно-професійний імідж»; організація розробки нового програмно-методичного забезпечення з формуванню особистісно-професійного іміджу засобами самопрезентації; розробка алгоритму формування іміджу вчителя засобами самопрезентації; проведення засідання круглого столу «Вироблення прийомів та засобів стимулювання педагогічної діяльності»; розробка факторно-критеріальної моделі формування особистісно-професійного іміджу вчителя засобами самопрезентації, завданнями якої стали: а) підбір інструментарію для визначення рівня особистісно-професійного іміджу вчителя; б) підбір методик для виявлення первісного рівня сформованості окремих складових особистісно-професійного іміджу вчителя; визначення найбільш та найменш виражених показників особистісно-професійного іміджу. Регулятивно-корекційний етап складався з таких заходів: формування банку даних щодо провідних потреб та мотивів діяльності вчителів; проведення проблемного семінару «Умови і засоби підвищення мотивації діяльності»; аналізу й оцінки програмно-методичного забезпечення з формування особистісно-професійного іміджу засобами самопрезентації; визначення показників наявності оптимальної системи стимулювання (банку даних); створення індивідуальної моделі іміджу.

Сплановані заходи передбачали специфічне змістове навантаження та особливі форми проведення, що створювало умови для самопрезентації вчителя та, відповідно, формування позитивного особистісно-професійного іміджу. У ході організації методичних заходів ми відійшли від традиційних форм їх проведення й надавали перевагу таким активним формам навчання: діалог, форми міжособистісної взаємодії, занурення в ситуацію, ділові й сюжетно-рольові ігри, калейдоскопи педагогічних ідей, круглі столи, творчі тренінги, презентації тощо.

На нашу думку, саме програмно-цільовий підхід до формування системи заходів уможливив оптимізацію керівництва процесом формування особистісно-професійного іміджу вчителя та стимулювання його до самопрезентаційної діяльності, саморозвитку та самовдосконалення.

Висновки. Таким чином, застосування програмно-цільового підходу сприяє реалізації сукупності компонентів, які призводять до розвитку й підвищення рівня особистісно-професійного іміджу вчителя загальноосвітнього навчального закладу. У пошуках ідей, нових технологій удосконалення власного іміджу під час їх реалізації значною мірою зростає рівень компетентності та професіоналізму вчителів.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Перспективними можуть бути такі напрями наукових досліджень, як: порівняння вітчизняної й зарубіжної систем формування особистісно-професійного іміджу вчителя; залежність особистісно-професійного іміджу від рівня компетентності та особистого ставлення вчителя до проблеми іміджу.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Горовенко О.А. Основні технологічні позиції самопрезентації вчителя / О.А. Горовенко // Імідж сучасного педагога. – 2012. – №2. – С.31-33.
2. Мармаза О.І. Стратегічне управління: траєкторія успіху / О.І. Мармаза. – Харків: Вид. група «Основа», 2006. – 160 с. – (Б-ка журн. «Управління школою» Вип. 12(48)).
3. Мармаза О.І. Менеджмент в освіті: дорожня карта керівника / О.І. Мармаза. – Харків: Вид. група «Основа», 2007. – 448 с. – (Серія «Адміністратору школи»).